

"כִּי תִקְנֶה עֶבֶד עִבְרִי שֵׁשׁ שָׁנִים יַעֲבֹד וּבְשִׁבְעַת יָצָא לְחֻפְשֵׁי חָנָם:" (כא-ב)

כל הקונה עבד עברי כקונה אדון לעצמו, שנאמר "כי טוב לו עמך" (דברים טו) – עמך במאכל ועמך במשתה, שלא תהא אתה אוכל פת נקי והוא אוכל פת קיבר, אתה שותה יין ישן והוא שותה יין חדש, אתה ישן על גבי מוכים והוא ישן על גבי תבן (קידושין כ).

התורה הסמיכה את "ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם" ל"כי תקנה עבד עברי", ובהמשך כתוב "מכה איש ומת מות יומת" (שמות כא, יב) "וכי יזיד איש על רעהו להרגו בערמה" (שמות כא, יד) "ומכה אביו ואמו מות יומת וגו'" (שמות כא, טו). וראוי להבין מדוע המשפטים הראשונים נכתבו דווקא בנושאים אלו, הרי יש מצוות נוספות ואחרות שאולי בהן היה ראוי להתחיל את התורה?

לימדה אותנו התורה דרך יסוד ב"הלכות חיים", שהם הבסיס ליראת ה'. והחפץ לדעת עד כמה גדולה היא השמירה על כבוד האדם, ע"י כך, מובא מעשה נפלא בספר "טובך יביעו". התבוננות מעמיקה בו תסלול עבורנו את הדרך בנושא זה שהוא פרוץ במידה מרובה, ותוכיח לנו עד כמה יש להיזהר ולהקפיד שלא לבייש את רעהו: מעשה במרן הגאון ר' חיים עוזר גרודז'נסקי זצ"ל, שהלך פעם ברחוב יחד עם כמה מתלמידיו ולפתע ניגש אליהם יהודי ושאל אם הרב מכיר רחוב מסוים.

למרות שהרחוב ההוא היה בקצה העיר וכיוון ההליכה של הגרמ"ע היה שונה, נטלו רבן של כל בני הישיבות יד ביד והלך עימו כמחצית השעה עד שהגיעו אל המקום המדובר, ואז הראה לו את הכתובת המדוייקת.

שאלו התלמידים את רבם: "היתכן? מדוע הקדיש לו רבנו כל כך הרבה זמן? וכי אי אפשר היה לעשות כפי שעושים בדרך כלל, דהיינו להראות לו את הכיוון. ובמקרה הגרוע, אם עדיין לא ימצא את המקום, יוכל לשאול בדרכו אדם נוסף מדוע צריך ללכת איתו עד לשם?"

השיב להם רבי חיים עוזר: "וכי לא הבחנתם שהיהודי הזה מגמגם, כבד פה וכבד לשון והייתה לו בושה גדולה להציג את שאלתו בפני. אם לא הייתי הולך איתו יד ביד עד הרחוב, היה נאלץ להתבייש עוד פעם ועוד פעם כדי להשיג את מבוקשו. כדי למנוע בושה מיהודי שווה לעשות את הדרך שהלכנו עמו!"

כך הייתה ראייתם של גדולי ישראל את הזולת, להסתכל צעד אחד קדימה, ובעיקר להבין ולחדור לנפש הזולת.

זו הסיבה שהפרשה מתחילה דווקא בעבד עברי, השפל, הבזוי והמסכן כי רצתה התורה ללמדנו להתייחס לכל אדם באשר הוא אדם כיציר כפיו של הקב"ה. (אור דניאל)

מעשה אחר היה עמו, שהתארח בשבת אצל אחד מתלמידיו, ואחר גמר הקדוש צוה להגיש מיד את הדגים, וכשגמר נטל למים אמצעיים וצוה להגיש הבשר, ושוב סיים בזריזות, וביקש את הלפתן. אמר דבר תורה קצר, וביקש לטול ידיו למים אחרונים, התלמיד שלא הורגל לראות את רבו בכך, תמה, אך שתק. כשסיים הרב את ברכת המזון ביקש לקרוא למשרתת וביקש את סליחתה על שרז אותה בעבודתה, אך להפתעת כולם היא הודתה לרב, ואמרה לו, שהיא תשמח אם בכל שבת ילחיצו אותה כך, משום שבכל ליל שבת ילדיה נאלצים להרדם בלא אוכל, משום שהיא מגיע מאוחר כתוצאה מאריכות הסעודה של בעל הבית, מיד הביט רבי ישראל בפני תלמידו בעל הבית והוכיחו, שאין שום מצוה להדר כשהדבר בא על חשבון הזולת, וידוע שתמיד כששאלו את רבי ישראל מסלאנט על הידורים באפיית מצות וכיוצא בזה, היה אומר כי ההדור הכי גדול הוא להזהר בכבוד הזולת. (כתונת פסים)

ישראל לסגולתו

סגלה גדולה לבטול הגזרות

מוֹבָא בְּסַפְר שׁו"א (דרוש האמונה - כא): צְדָקָה דְּזִחָה כָּל מִינֵי מְקַטְרָגִים כְּמוֹבָא בְּסַפְרֵי אֲמַת כִּי "צְדָקָה" גִּימְטְרִיא כְּמִסְפָּר "מְקַטְרָג" בְּמִסְפָּר קָטָן, כִּי קִדְּם בִּיאַת הַמְּשִׁיחַ תִּהְיֶה הַצְּדָקָה עוֹמֶדֶת בְּרוּם הַמַּעֲלוֹת שֶׁל כָּל הַמַּצּוּוֹת, וְתִהְיֶה "כְּפִגְדָּה כְּפִלְס" לְהוֹעִיל וְלְהַצִּיל, וְעִיּוּשׁ שְׁהָאֲרִיךְ שְׁקִדְּם הַגְּאֻלָּה תִּהְיֶה הַסְּגָלָה שֶׁל "הַצְּדָקָה" יוֹתֵר מִכָּל הַדּוֹרוֹת לְהִיּוֹת הַפְּתוּרִין הַגְּדוֹל לְכָל הַצְּרוֹת, וּבְצְדָקָה יִכְפֹּר עוֹוֹן וַיִּבְטְלוּ הַגְּזָרוֹת.

סגלה למלוי כל משאלה

הָאֲרַכְנוּ לְעִיל שְׂפָאֵשׁר הָאָדָם הַשֶּׁפֶל וְנִדְרַס עַל יְדֵי מִי שֶׁהִשְׁפִּילוּ וּבָהָּ, וְלָבוּ בְּאוֹתָהּ שְׁעָה שְׁבוּר וְנִדְכָּא זֶה סְגָלָה שֶׁתִּמְלֵא מִשְׁאֵלַת לָבוּ, וְכִמוּ שְׂמִצִּינוּ גְּבִי הָאֲמָהוֹת וְעוֹד, וּמְכָאן נִדַּע מַעֲלַת הַבְּזִיוֹנוֹת וְסִגְלָתוֹ, שְׂפָאֵשׁר מִשְׁפִּילִין אָדָם בְּעִבּוֹדָתוֹ, בְּחִבְרָתוֹ, בְּמִשְׁפָּחָתוֹ וּבְדוּמָה, יִשְׁמַח בְּבְזִיוֹנוֹתָיו כְּמוֹצָא שְׁלָל רַב. וְכִידוּעַ מִהָאֲרִיזִ"ל וְהַרְמִ"ק (תוֹמַר דְּבוּרָה פ"ב) שִׁיּוֹתֵר מוֹעִיל קְבֵלַת הַבְּזִיוֹנוֹת מְאֻחָרִים, יוֹתֵר מִכָּל הַסְּגוּפִים שֶׁבְּעוֹלָם, וְהַגִּם שְׁיִשׁ לְאָדָם עוֹנוֹת וּנְחוּצִים לוֹ הַסְּגוּפִים לְכַפֵּר עוֹנוֹתָיו - סְגוּפֵי הַבְּזִיוֹנוֹת מְכַפְּרִים יוֹתֵר מִן הַכָּל.

וּמוֹבָא בְּסַפְר "קוֹל בּוֹכִים" (איכה ג, ל) בְּשֵׁם הַרְמִ"ק (וְהִבִּיאוּ הַשְּׁלִי"ה הַק' יוֹמָא פ' דְּרַךְ חַיִּים אוֹת עֵא) שְׂאָם הָיוּ בְּנֵי אָדָם יוֹדְעִים טוֹבַת הַבְּזִיוֹנוֹת הָיוּ מְחַפְּשִׁים אוֹתָם בְּשׁוֹקִים וּבְרַחֲבוֹת... וְכֵן מִצִּינוּ בְּגִמְרָא תַעֲנִית (כד ע"א) שְׂרַב נְחָמָן וְרַב פְּפָא גְזָרוּ תַעֲנִית עַל הַצְּבוּר מִפְּנֵי עֲצִירַת הַגְּשָׁמִים וְלֹא יָרְדוּ גְשָׁמִים, וְכִשְׁנַחֲלֵשָׁה דְעַתָּם מִכֵּן - יָרְדוּ גְשָׁמִים, הָרִי שָׂמָה שְׁלֵא הוֹעִילָה הַתַּעֲנִית וְהַתְּפִלָּה - הוֹעִילָה חֲלִישוֹת הַדַּעַת. וְזֶה סְגָלָה כְּמוֹ כֵן לְחַיִּים אֲרָפִים כְּמוֹבָא בְּגִמְרָא כָּל הַמַּעֲבִיר עַל מְדוּתָיו מַעֲבִירִין לוֹ עַל כָּל פְּשָׁעָיו וְכִמְסַפֵּר בְּגִמְרָא (ר"ה ט"ז) שֶׁבְּשִׁבְלֵי מְדָה זֶה שְׁהִיְתָה בְּרַב הוֹנָא הָאֲרִיכּוֹ לוֹ יָמָיו וְשְׁנוּתָיו, וְאָף לְאַחַר שְׁחָלָה וְעִלְתָּה נְשָׁמְתוֹ הַחֲזִירוֹ לוֹ נְשָׁמְתוֹ בְּשִׁבְלֵי שְׁהִיָּה מְחָלָן וְסִלְחָן וְאִינוּ מְקַפִּיד עַל שׁוּם אָדָם בְּשׁוּם דְּבָר. (הרב יעקב ישראל לוגאסי)

אהבה:

ז. כְּשֶׁתַּחֲזֹק אֶת הָאָדָם בְּעִבּוֹדַת הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ, הוּא יֵאָהֵב אוֹתָךְ.

תפילה

אדם שנזדמנו לביתו אורחים, ואין בבית מי שידאג להם ויארר להם חברה, והוא עדיין לא יתפלל, ואם יניח את האורחים וילך להתפלל, עלולים האורחים להפגע מכך, יתפלל בביתו ולא ילך להתפלל בציבור. (22)
(22). הנה בשלחן ערוך (סימן צ סעיף ט) כתוב: ישתדל אדם להתפלל בבית הכנסת בציבור. וכתב בשו"ת אור לציון (חלק ב עמוד סג) שמשמע מהשלחן ערוך שאין זה חיוב גמור, אלא חובה להשתדל בכך. ע"ש. ואם כן, באופן שבאו לו אורחים ואין מי שידאג להם, פטור מתפילה בציבור.

ואף שבשו"ת אגרות משה (חלק ב או"ח סימן כז) הוכיח שגם לדעת השלחן ערוך חובה להתפל בציבור, ואין זה רק הידור ומעלה בעלמא. ואף שבשלחן ערוך כתוב: "ישתדל להתפלל עם הצבור", כוונתו, דמאחר שמבואר בשלחן ערוך (שם סעיף טז) שההולך בדרך מחויב לילך עד ד' מילין לפניו כדי להתפלל בציבור, ומחויב לחזור לאחוריו עד מיל, אבל יותר מזה לא הטריחוהו, לכן אמר לשון "ישתדל אדם", שהכוונה היא, שאף כשיש לו טירחא מסוימת ויתכן שעל פי הדין פטור מתפילה במנין, בכל זאת ישתדל להתפלל בציבור, אבל בלאו הכי חייב להתפלל במנין. ע"כ. מכל מקום בנידון דידן שהזדמנה לידו מצוה לעסוק בה, ואין לו אפשרות לקיימה על ידי אחרים, נראה שגם הוא מודה שרשאי להתפלל ביחידות

משהו לנשמה

המרחם על הבריות

ומסופר על הגאון רבי יחזקאל לנדא זצ"ל בעל "הנודע ביהודה" שבאחד מימות החול, לאחר תפילת ערבית כשחזר לביתו נתקלו עיניו בנער נוצרי אחד לבוש קרעים, שתעה לרחוב היהודים. סלים ריקים בידו, והוא עומד ובוכה, ניגש רבי יחזקאל מתוך היסוס אל הילד העלוב שהקרעים נתלו כמדולדלים, ושאל אותו בחמלה, מה מעשיך ברחוב היהודים לפנות ערב, ועל מה אתה בוכה?
סילוני דמעות פרצו מעיני הנער הנוצרי, והוא התחיל לספר: יתום אני מאמי, ואבי שמלאכתו מלאכת נחתום, לקח לו אשה אחרת, מפלצת בעלת לב חלמיש, ואכזרית, בכל יום בוקר השכם היא מעמיסה על שכמי סלים מלאים ככרות לחם, ועלי למכור את הכל במשך היום ברחובות העיר, אם אנני מצליח למכור את כל הלחם, הריני מקבל מכות אכזריות מאמי החורגת, היום קרנו "ששון ואסון", בבת אחת הצלחתי למכור את כל ככרות הלחם, אבל לאחר הערב שמש, כשרציתי לחזור לבית אבי, מששתי בכיסי, והנה כסף הפדיון, בסכום של שלושים זהוב, אבד או נגנב ממני ואיננו, אם אחזור בידים רקניות, נכונים לי שבטים ומהלומות מאת אימי החורגת, כל היום לא אכלתי מאומה, ועכשיו אני תועה ברחובות והריני מפחד לשוב הביתה.

נכמרו רחמיו של רבי יחזקאל על הנער הנוצרי, הביא אותו אל ביתו, וציוה לתת לו לאכול ולשתות, לאחר שגמר את סעודתו, הוציא הרב מכיסו שלושים זהוב, סכום כסף הפדיון שאבד לו, לנער הנוצרי, מסרם לידו והלה חזר לביתו בלב שמח.
לאחר המאורע הזה, שהרב בעצמו לא ייחס לו ערך רב עברו כמה שנים, רבה של פרג כבר הזדקן ובה בימים, והנה בליל שביעי של פסח, לאחר סעודת החג, בני ביתו של הרב, כבר היו שקועים בשינה ורק הרב בעצמו היה עדיין ער, הוא עסק בחדר הספרים שלו ועסק בתורה, פתאום קלטו אזניו הדי צעדי חרש המתקרבים לבית, נשמעה דפיקה קלה הדלת נפתחה, ולתוך החדר נכנס נוצרי אחד, הרב סקר אותו במבט תמוה ושאל אותו מה הוא מבקש, ולמה הוא בא אליו עכשיו באישון לילה? הלה הסתכל לצדדים ואחרי כן ניגש אל הרב ולחש לו באזנו, הרב איננו מכיר אותי? אני הנני אותו הילד הנוצרי, שלפני כמה שנים עשית איתי טובה גדולה, הכניסני לביתו, האכילני והשקני, וגם סכום כסף נתן בידי, והצילני מזעמה של אם חורגת, מרשעת ואכזרית.

עכשיו כאשר נודע לי כי פורענות איומה מתרחשת לבוא על עדת היהודים בפרג, נזכרתי במאורע זה, והחלטתי לבוא בלאט ובסתר לבית כבודו ולגלות את אזנו על האסון הצפוי לעדתו, בבית אבי הנחתום ובעצת אמי החורגת הרשעית, נתאספו לפני כמה ימים כל האופים הנוצרים שבעיר והחליטו לאבד את כל היהודים שבפרג בלילה אחד, הם יודעים כי במוצאי חג המצות שלכם ממהרים היהודים לאכול לחם חמץ, האופים הנוצרים מכינים בשבילם לחם למוצאי חג הפסח (כפי המסופר היו יהודי פרג בימים ההם נזהרים מלאכול פת גויים בכל ימות השנה, ורק במוצאי פסח שאי אפשר ליהודים להכין בעצמם לחם חמץ, התירו הרבנים פת פלטר נכרי בתור הוראת שעה).
והנה המשיך אותו נוצרי את ספורו, השנה, החליטו כל הנחתומים הנוצרים בסודי סודות לשים רעל בפת הנאפית על ידם בשביל היהודים ולהמית על ידי עצת רשע זאת אל כל יהודי פראג בלילה אחד, הנה גליתי לכבודו רז איום ונורא, סיים הנכרי את סיפורו, מובטחני כי הרב לא יגלה את סודי ויחד עם זה יחפש עצות להציל את עדתו ממות ודאי.

חיוורון מוות כיסה את פני הרב, חלחלה פנימית הסעירה אותו בשמעו את הדברים האלה, מתוך לב עמוק הודה לנוצרי שגילה את אזניו בדבר האסון הצפוי לקהילתו וכשנפרד הלה ממנו נשאר הרב יושב תפוס במחשבותיו, נקפה שעה אחר שעה והרהורים שונים הסתחררו בלבו, איך לקדם את פני הרעה, הוא החליט שלא לגלות למי שהוא מה ששמע עכשיו, דחוף למצוא עצה איך להציל את בני עדתו ויחד עם זה לגלות את מזימת הרשע לממשלה, תוי פניו הפיקו מתינות וישוב הדעת, והנה נצנץ במוחו רעיון וברק או חלף על פניו, באחרון של פסח נסגרו בפקודת הרב, כל בתי הכנסיות והמדרשות שבעיר, והכרוז יצא ברחוב היהודים, כי הרב ידרוש היום לאחר תפילת שחרית על אודות ענין נחוץ הנוגע ליסוד היהדות וקיומה, וכל בני העיר מוזמנים לבוא להתפלל בבית הכנסת הגדול ולשמוע את דברי רבם, לפני תפילת מוסף עלה רבי יחזקאל לנדא על הבימה, הסתכל בפני הקהל הרב, שנאסף מסביב לו בחצי עגול רחב, כולו מלא סקרנות, ואחר דומיה קצרה פנה אל קהל עדתו בדבריו אליהם.

רבתי, הלא יודעים אתם כי לצערנו התורה הולכת ומשתכחת, המוחות אטומים והלבבות סתומים, וגם חכמי הדור עלולים לפרקים לטעות ולשגות, לדאבון ליבי קרא הרב מתוך רעה, מוכרח אני להודות לפניכם כי אף על פי שבקיאים אנו בקביעתא דירחא, ובחשבון החגים וסדרי המועדות, בכל זאת אחרי שיגעתי ועיינתי בחשבונה של שנה זו, נוכחתי לדעת כי אני ובית דיני טעינו טעות גדולה, וכמעט שהכשלנו את הרבים באכילת חמץ בפסח, טעינו והקדמנו בשנה זו למנות את ימי הפסח יום אחד קודם זמנו, כי צריכים היינו להקדיש את החג למחרת היום ההוא, ולכן תדעו כי טעינו, היום הזה שאנו עומדים בו הוא לא אחרון של פסח, אלא שביעי לחג, ואיסור גמור וחמור הוא לאכול חמץ משהו עד למחרת בערב...

מתוך הקשבה מיוחדת שמעו בני עדת ישראל בפרג את דברי רבם הגדול, שמעו כן תמהו הם היו כמשתאים, אבל אף אחד מהם לא המרה את פי הרב, כולם סרו בכל לב למשמעת מורם ורבם, וכל היהודים בפרג חגגו את הפסח בשנה ההיא תשעה ימים.
כשראו הנחתומים הנוצרים, שאין היהודים באים לקנות מהם את הלחם במוצאי החג, כפי שהיו רגילים בכל שנה ושנה, תבעו אותם לדין לפני שופטי העיר בטענה שנגרם להם עקב כך הפסד כספי עצום, כאשר יצטרכו לזרוק את כל הככרות לחם באשפה, השופטים הזמינו את רבי יחזקאל למשפט, ולאחר שהנחתומים הגישו את טענותיהם, הציע רבי יחזקאל לכבד את הנחתומים לאכול מהככרות... כיון שהמשפט עלול להתארך זמן רב ושלא יסבלו מרעב, אך הנחתומים סרבו לאכול מהככרות...

הרב הפציר בהם לאכול, או אפילו לטעום מהככרות ושוב סרבו, וכולם ראו ותמהו מדוע מסרבים הם אפילו לטעום מהככרות, ואז הציע הרב לבדוק את הככרות ואכן בסדקו ומצאו כי שמו רעל בלחם שהכינו בשביל היהודים, וכולם נמסרו למשפט, אז ידעה והבינה קהילת היהודים בפרג, את דברי רבם, שהוסיף עוד יום תשיעי לחג המצות, וכי הודות לפקחותו וחכמתו הציל את קהילתו מכליון ואבדון, בקרב היהודים שלטה צהלה ובטחון, אבל מי גילה לרבם רז זה? על זה התפלאו והשתוממו כל יהודי פרג ולא יכלו לפענח את הנעלם והסתום.
הרב עבר על כל המאורע הזה בשתיקה, ורק לפני פטירתו סיפר לבנו רבי שמואל לנדא (בעל שאלות ותשובות שיבת ציון) את כל פרטי המאורע, וסיים ואמר לו לא חכמתי היא שעמדה לי בזה, אלא מידת הרחמים שבלייב, שחמלתי גם על נער נוצרי אומלל לעמוד לו בשעת דחקו וצרתו, היא שהצילה ממות את יהודי פרג...